

Pregledni rad

Primljen: 20. 3. 2017.

Revidirana verzija: 15. 11. 2017.

Prihvaćen: 6. 12. 2017.

UDK: 343.265.2

343.846

doi: 10.5937/nabepo22-13486

USLOVNI OTPUST – NORMATIVNI I PRAKTIČNI ASPEKT¹

Darko Dimovski²

Pravni fakultet Univerziteta u Nišu

Iva Popović³

Viši sud u Nišu

Sažetak: Uslovni otpust, iako institut krivičnog prava koji je nastao tokom XIX veka, još uvek pobuđuje pažnju teoretičara krivičnog prava. Srbija je pratila uvođenje ovog instituta donošenjem još 1869. godine zakonskog teksta koji se isključivo odnosio na uslovni otpust. Ipak, i dalje postoji potreba za teorijskim i empirijskim proučavanjem uslovnog otpusta, jer njegovo neadekvatno zakonsko regulisanje, kao i nekonzistentna primena, dovode do obesmišljanja procesa resocijalizacije osuđenih lica. Stoga, autori pored analize zakonskog određenja uslovnog otpusta, posebnu pažnju posvećuju uočenim problemima u primeni ovog instituta, pri čemu predlažu rešenja.

Ključne reči: uslovni otpust, pozitivno zakonodavstvo, praksa sudova.

1 Rad je realizovan u okviru projekta br. 179046 Ministarstva za prosvetu, nauku i tehnološki razvoj Republike Srbije.

2 Docent, darko@prafak.ni.ac.rs

3 Sudijski pomoćnik, iva.popovic@ni.vi.sud.rs

Uvod

U penološkoj literaturi se smatra da se kazna lišenja slobode prvi put javila osamdesetih godina XVIII veka. Međutim, postoje neslaganje oko toga gde su se javili prvi zatvori. Prema jednom stavu, to su ustanove u Engleskoj i Holandiji, dok je po drugom stavu „rodno mesto“ zatvora Filadelfija u Americi. Bez obzira na ovo neslaganje, među teoretičarima je nesporno koji su uslovi doveli do stvaranja kazne lišenja slobode: 1) buržoaska revolucija u Francuskoj 1789. godine i 2) promene u ideološkoj nadgradnji u oblasti krivičnog prava.

Francuska buržoaska revolucija 1789. godine uzdrmala je tadašnje društvo iz temelja. Francuska revolucija je dovela do izumiranja feudalizma i do pojavljivanja kapitalističkog načina proizvodnje. Radna snaga počinje da se shvata kao i svaka druga roba na tržištu. To je omogućilo da se i ona prodaje na tržištu. Sloboda čoveka i građanina postaje posebna vrednost. To do tada nije bilo poznato. Dolazi do značajnih promena u sistemu društvenih vrednosti. Među tim vrednostima sloboda zauzima posebno mesto. Sloboda postaje atribut čovekove ličnosti. Na taj način su se stekle istorijske pretpostavke da lišenje slobode postane kazna, jer se kazna uvek sastojala u ograničavanju ili oduzimanju nekog čovekovog prava. Kapitalistički način proizvodnje je istakao zahtev za ekvivalentnom naknadom u oblasti kazni. Vremenska određenost kazne zatvora zavisila je od težine izvršenog dela.

Faktor koji je i te kako uticao na pojavu kazne lišenja slobode jeste i promena u ideološkoj nadgradnji, posebno u oblasti krivičnog prava. Došlo je do otvorenog kritičkog napada na tadašnji sistem kažnjavanja i do traženja novih, racionalnijih, savremenijih i humanijih rešenja. Značajan doprinos reformi krivičnog prava dali su i filozofi XVII i XVIII veka. Tako je engleski filozof Džon Lok istakao načelo zakonitosti, prema kome samo zakon može da bude osnov kažnjavanja, jednakosti građana pred zakonom, srazmernosti kazne težini krivičnog dela itd.⁴ Engleska XVIII veka zapamćena je po kritici stanja u zatvorima i naprednim idejama Džona Hauarda i Džeremija Bentama. Posebnu ulogu u promovisanju naprednih ideja odigrali su francuski filozofi enciklopedisti – Monteskje, Volter i Ruso. Tako se Monteskje borio protiv sudske arbitrarnosti i svireposti u kažnjavanju. Čuvena Volterova rečenica: „Čovek je rođen slobodan, a ipak je on svuda u okovima“, najbolje odslikava nužnost dubljih socijalnih promena. Veliki deo ovih ideja bio je prihvaćen u zakonodavstvu. U *Code penalu* iz 1791. godine bila je predviđena kazna lišenja slobode.

U samom početku primene kazne lišenja slobode javili su se brojni problemu u vidu prevelikog broja zatvorenika, kriminalne zaraze, širenja bolesti, mučenja od strane zatvorskog osoblja, što je rezultiralo time da penolozi razmotre

4 S. Konstantinović Vilić, V. Nikolić Ristanović, *Kriminologija*, Prosveta, Niš, 2003, str. 204.

nove ideje za poboljšanje položaja osuđenika u penitencijarnim ustanovama, ali i da još jednom razmotre cilj kažnjavanja. Tako je već spomenuti Džon Hauard u svojoj knjizi *The State of the Prisons in England and Wales* izneo ideju da zatvorenike sa dobrim vladanjem, koji se pri tome ističu u ispunjavanju radnih obaveza, treba pustiti ranije iz penitencijarne ustanove, pri čemu ne bi postojala mogućnost nametanja bilo kakvih uslova, kao ni njegovog opoziva. Stoga se ova ideja ne može smatrati pretečom ustanove uslovnog otpusta.⁵

Institut uslovnog otpusta potiče od francuske reči *parole d'honneur* što znači „časna reč“. Naime, ovaj pojam odnosio se na ratne zatvorenike koji bi bili pušteni na slobodu pod uslovom da u postojećem sukobu ne uzmu ponovo oružje u ruke. Vremenom se ovaj pojam počeo upotrebljavati na zatvorenike koji su ranije pušteni na slobodu sa izdržavanja kazne zatvora.⁶ Iako ovaj institut dugo egzistira u krivičnom pravu, nisu iscrpljene sve mogućnosti za njegovo teorijsko i empirijsko istraživanje kako bi se odredilo kada i pod kojim uslovima je oportuno dozvoliti zatvoreniku prevremeno napuštanje penitencijarne ustanove, ako se može očekivati da se u budućnosti on konformistički ponaša. Naime, uslovnim otpustom se, kao kriminalnopolitičko i penološkom merom, vrši tzv. dopunska individualizacija kazne i skraćuje prethodno odmereno trajanje lišenja slobode, na osnovu njegovih ostvarenih rezultata tokom izdržavanja kazne zatvora, čime se ostvaruje resocijalizacija, uz nametanje određenih obaveza koje bivši zatvorenik mora poštovati. U slučaju da se uslovno otpušteno lice ne pridržava nametnutih obaveza, postoji mogućnost da bude vraćeno u penitencijarnu ustanovu.⁷

1. Uslovni otpust u pozitivnom zakonodavstvu Republike Srbije

Institut uslovnog otpusta, sam pojam, zakonski uslovi i njegovo opozivanje, regulisani su Krivičnim zakonikom,⁸ dok je postupak odlučivanja o molbi za uslovni otpust regulisan Zakonikom o krivičnom postupku.⁹ Naime, članom 46 stavom 1 Krivičnog zakonika propisano je da će osuđenog koji je izdržao dve trećine kazne zatvora sud uslovno otpustiti sa izdržavanja kazne, ako se u toku izdržavanja kazne tako popravio da se može sa osnovom očekivati da će

5 B. Simić, *Uslovni otpust – magistarska teza*, Pravni fakultet u Nišu, Niš, 2002, str. 15.

6 <https://criminallaw.uslegal.com/probation-and-parole/parole/history/> (11. 11. 2016).

7 D. Jovašević, *Uslovni otpust u pravu Republike Srbije i evropski standardi*, Evropsko zakonodavstvo, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Novi Sad, 2015, str. 34–35.

8 *Krivični zakonik*, „Sl. glasnik RS“, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014.

9 *Zakonik o krivičnom postupku*, „Sl. glasnik RS“, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014.

se na slobodi dobro vladati, a naročito da do isteka vremena za koje je izrečena kazna ne učini novo krivično delo. Pri oceni da li će se osuđeni uslovno otpustiti uzeće se u obzir njegovo vladanje za vreme izdržavanja kazne, izvršavanje radnih obaveza, s obzirom na njegovu radnu sposobnost, kao i druge okolnosti koje pokazuju da je u odnosu na njega postignuta svrha kažnjavanja. Procenu o vladanju osuđenog sud donosi na osnovu izveštaja koji mu dostavlja zavod u kome osuđeni izdržava kaznu zatvora. Međutim, treba imati u vidu i činjenicu da sud nije vezan mišljenjem zavoda. Istim članom je propisano da se ne može uslovno otpustiti osuđeni koji je tokom izdržavanja kazne dva puta disciplinski kažnjavan i kome su oduzete dodeljene pogodnosti.

Stavom dva istog člana propisano je u kojim slučajevima sud može uslovno otpustiti osuđenog, s tim da navedena odredba ostavlja sudu mogućnost da, iako je izveštaj ustanove pozitivan, odbije molbu za uslovni otpust iz taksativno navedenih razloga. Tako, sud može, ali i ne mora, uslovno otpustiti osuđenog: koji izdržava kaznu zatvora od 30 do 40 godina; koji je osuđen za krivična dela protiv čovečnosti i drugih dobara zaštićenih međunarodnim pravom (čl. 370–393a), krivična dela protiv polne slobode (čl. 178–185b), krivično delo nasilja u porodici (član 194 st. 2–4), krivično delo neovlašćene proizvodnje i stavljanja u promet opojnih droga (član 246 stav 4), krivična dela protiv ustavnog uređenja i bezbednosti Republike Srbije (čl. 305–321), krivično delo primanja mita (član 367) i krivično delo davanja mita (član 368); koji je osuđen od strane nadležnih sudova, odnosno njihovih posebnih odeljenja, u postupcima vođenim u skladu sa nadležnošću određenom Zakonom o organizaciji i nadležnosti državnih organa u suzbijanju organizovanog kriminala, korupcije i drugih teških krivičnih dela; koji je više od tri puta pravnosnažno osuđen na bezuslovnu kaznu zatvora, a nije izvršeno brisanje, ili ne postoje uslovi za brisanje neke od osuda.

Sam postupak za puštanje na uslovni otpust pokreće se molbom za puštanje na uslovni otpust koja se podnosi sudu koji je i doneo presudu po kojoj osuđeni izdržava kaznu zatvora. Po prijemu molbe, vanpretresno veće (veće iz člana 21 stava 4 Zakonika o krivičnom postupku) vrši prethodna ispitivanja u smislu da li je molba podneta od strane ovlašćenog lica, da li je osuđeni izdržao dve trećine izrečene kazne zatvora i da li je u toku izdržavanja kazne zatvora osuđeni pokušao bekstvo ili je pobegao iz zavoda. Ukoliko ovi prethodni uslovi nisu ispunjeni, veće će rešenjem odbaciti molbu. Primera radi, ukoliko molbu podnese supruga osuđenog, sud će navedenu molbu odbaciti s obzirom na to da supruga osuđenog nije ovlašćeno lice za podnošenje molbe za uslovni otpust. Ako sud ne odbaci molbu iz navedenih razloga, zatražiće izveštaj od zavoda u kome osuđeni izdržava kaznu o njegovom vladanju i ponašanju u toku izdržavanja kazne. Veće ima pravo i naknadno da zatraži dopunu izveštaja od zavoda ukoliko su mu potrebne dodatne informacije, ukoliko zavod nije

dostavio sve potrebne informacije za odlučivanje i ukoliko smatra da izveštaj nije u potpunosti jasan. Ukoliko osuđeni kaznu zatvora na koju je osuđen izdržava u prostorijama u kojima stanuje, sud će izveštaj zatražiti od nadležnog poverenika preko Uprave za izvršenje alternativnih sankcija.

Predsednik veća ročište zakazuje naredbom i njome određuje dan, čas i mesto održavanja ročišta za odlučivanje o molbi za puštanje na uslovni otpust. Na ročište predsednik veća poziva osuđenog ako oceni da je njegovo prisustvo potrebno, branioca, ako ga ima, javnog tužioca koji postupa pred sudom koji odlučuje o molbi i, ako je izveštaj pozitivan, predstavnika zavoda u kojem osuđeni izdržava kaznu zatvora. U pozivu će se branilac upozoriti da će se u slučaju njegovog nedolaska na ročište, ročište održati. Predstavnik zavoda, iako je izveštaj pozitivan, ne mora biti prisutan ukoliko je uredno pozvan, a izveštaj je potpuno i jasno obrazložen. U suprotnom, predstavnik zavoda mora biti prisutan na ročištu.¹⁰ Poziv za ročište se napred navedenim licima mora dostaviti tako da između dana dostavljanja poziva i dana održavanja ročišta ostane najmanje osam dana. Takođe, neophodno je da sud pazi na sastav veća koje će da odlučuje o molbi jer ranije postupanje sudije u predmetu predstavlja razlog za njegovo obavezno izuzeće prilikom odlučivanja o puštanju na uslovni otpust u smislu člana 37 stava 1 tač. 4 ZKP kojim su propisani razlozi za izuzeće sudije.¹¹

Ročište za odlučivanje o molbi za puštanje na uslovni otpust počinje tako što branilac osuđenog iznosi razloge za uslovni otpust koje su naveli u molbi. Ukoliko branilac nije prisutan, predsednik veća će ukratko izložiti razloge za podnošenje molbe. Korisno je napomenuti da u postupku za odlučivanje o navedenoj molbi odbrana nije obavezna, tako da se postupak može voditi i bez branioca osuđenog, bez obzira na uslove za obaveznu odbranu. Ukoliko je osuđeni prisutan na ročištu, predsednik veća će uzeti izjavu od njega, a posle toga će pozvati javnog tužioca da se izjasni o molbi osuđenog. Ako je na ročište pozvan i predstavnik zavoda u kojem osuđeni izdržava kaznu zatvora, predsednik veća će ispitati predstavnika o vladanju osuđenog za vreme izdržavanja kazne, o izvršavanju radnih obaveza s obzirom na radnu sposobnost osuđenog, kao i o drugim okolnostima koje bi ukazivale da je postignuta svrha kažnjavanja. Nakon toga, predsednik veća pita druga prisutna lica da li imaju pitanja za predstavnika zavoda. Ukoliko se u toku ročišta utvrdi da neka okolnost nije dovoljno razjašnjena, sud može i trebalo bi da, po službenoj dužnosti ili na predlog drugih lica, zatraži dopunu izveštaja i odloži ročište dok se ne pribave potrebne informacije.

¹⁰ Odgovor Krivičnog odeljenja Vrhovnog kasacionog suda na sporna pravna pitanja nižestepenih sudova sa sednice održane dana 4. 4. 2014.

¹¹ Videti odluku Vrhovnog kasacionog suda Srbije Kzz 203/10 od 26. 1. 2011.

Veće će odmah po okončanju ročišta doneti rešenje kojim odbija ili usvađa molbu za puštanje na uslovni otpust. U ovom delu su definisani još neki od uslova koje veće ceni prilikom odlučivanja o molbi, pa je tako navedeno da će veće posebno imati u vidu procenu rizika osuđenog (procenu rizičnog ponašanja i mogućnosti ponovnog izvršenja krivičnog dela), uspešnost u izvršavanju programa postupanja (ispunjenost opštih i individualnih ciljeva), raniju osuđivanost, životne okolnosti i očekivano delovanje uslovnog otpusta na osuđenog. U rešenju o uslovnom otpustu veće može odrediti da je osuđeni dužan da ispuni određene obaveze predviđene krivičnim zakonom, a može odlučiti i da osuđeni za vreme uslovnog otpusta bude pod elektronskim nadzorom. Tako je rešenjem Apelacionog suda u Nišu 18 Kž2 br. 633/15 od 25. 8. 2015. godine preinačeno rešenje Višeg suda u Nišu 4 Kuo br. 79/15, kojom je usvojena molba osuđenog za puštanje na uslovni otpust tako što je određeno da se osuđeni uslovno otpušta sa izdržavanja kazne uz primenu elektronskog nadzora. Prilikom obrazlaganja svoje odluke Apelacioni sud je naveo da je, i pored toga što su ispunjeni zakonski uslovi za uslovno otpuštanje osuđenog sa izdržavanja kazne, imajući u vidu težinu krivičnog dela koje je osuđeni izvršio, tokom trajanja uslovnog otpusta prema njemu neophodno primeniti pojačane i neposrednije mere nadzora od onih koje su redovno propisane Zakonom o izvršenju krivičnih sankcija, te je odredio i primenu elektronskog nadzora.

Kao što je napred navedeno, u odluci o uslovnom otpustu sud može odrediti i da je osuđeni dužan da ispuni obaveze predviđene krivičnim zakonodavstvom. Tako je u presudi Višeg suda u Nišu 1 Kuo 104/16 od 22. 9. 2016. godine usvojena molba osuđenog i on je pušten na uslovni otpust sa izdržavanja kazne, s tim što je određeno da je osuđeni dužan da prihvati zaposlenje koje odgovara njegovim sposobnostima i da se na svakih deset dana javlja Povereničkoj kancelariji u Nišu (Poverenička služba Uprave za izvršenje krivičnih sankcija). Poverenička služba bi trebalo da u najkraćem mogućem roku postupi u skladu sa navedenim rešenjem i da sudu redovno dostavlja izveštaje o tome da li se osuđeni ponaša u skladu sa postavljenim obavezama. Ukoliko krivicom osuđenog ne dođe do ispunjenja navedenih obaveza, sud može da opozove uslovni otpust.

Rešenje o uslovnom otpustu se dostavlja osuđenom i njegovom braniocu, javnom tužiocu, zavodu u kojem osuđeni izdržava kaznu, sudu koji je osuđenog uputio na izdržavanje kazne, sudiji za izvršenje krivičnih sankcija nadležnom prema prebivalištu osuđenog, organu policije, povereniku iz organa uprave nadležnog za izvršenje krivičnih sankcija i centru za socijalni rad prema prebivalištu osuđenog. Javni tužilac, osuđeni i njegov branilac protiv rešenja mogu izjaviti žalbu u roku od tri dana od prijema rešenja. O žalbi odlučuje neposredno viši sud.

Sud mora da odlučuje o svakoj podnetoj molbi za uslovno otpuštanje, jer propuštanje nadležnog suda da odluči o molbi za uslovni otpust može dovesti do povrede prava na pristup sudu, odnosno do povrede prava na pravično suđenje koje je zajemčeno članom 32 stavom 1 Ustava Republike Srbije.¹²

Takođe, važno je napomenuti i odredbu člana 47 stava 2 Zakona o izvršenju krivičnih sankcija¹³ u kojoj je propisano da je u postupku odlučivanja o uslovnom otpustu zavod dužan da sudu u svom izveštaju da i mišljenje o stepenu ispunjenosti programa postupanja i opravdanosti uslovnog otpusta. U tom smislu je korisno da sud prilikom traženja izveštaja od zavoda naglasi da je zavod dužan da postupi u skladu sa ovim članom.

Treba imati u vidu i odredbe Zakona o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima¹⁴ kojim je propisano da se lice osuđeno na kaznu zatvora za krivično delo iz člana 3 ovog zakona ne može uslovno otpustiti. Članom 3 ovog zakona propisano je da se taj zakon primenjuje na učinioce koji su prema maloletnim licima izvršili sledeća krivična dela: silovanje (član 178 st. 3 i 4 Krivičnog zakonika), obljubu nad nemoćnim licem (član 179 st. 2 i 3 Krivičnog zakonika), obljubu sa detetom (član 180 Krivičnog zakonika), obljubu zloupotrebom položaja (član 181 Krivičnog zakonika), nedozvoljene polne radnje (član 182 Krivičnog zakonika), podvođenje i omogućavanje vršenja polnog odnosa (član 183 Krivičnog zakonika), posredovanje u vršenju prostitucije (član 184 stav 2 Krivičnog zakonika), prikazivanje, pribavljanje i posedovanje pornografskog materijala i iskorišćavanje maloletnog lica za pornografiju (član 185 Krivičnog zakonika), navođenje maloletnog lica na prisustvovanje polnim radnjama (član 185a Krivičnog zakonika), iskorišćavanje računarske mreže ili komunikacije drugim tehničkim sredstvima za izvršenje krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnom licu (član 185b Krivičnog zakonika).¹⁵

Sud i prilikom odlučivanja o molbi za uslovni otpust mora da ima u vidu poseban status maloletnih lica, koji je naglašen i prilikom primene ovog instituta. Tako je članom 144 Zakona o maloletnim učinioциma krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica¹⁶ propisano da o molbi za uslovni otpust koju je podnelo lice koje je bilo osuđeno na kaznu maloletničkog zatvora odlučuje veće za maloletnike suda koji je sudio u prvom stepenu, odnosno veće koje je sastavljeno od sudija koji su stekli posebna znanja iz oblasti prava deteta i prestupništva mladih. Istim članom je propisano da će pre donošenja

12 Stav Ustavnog suda Su br. 322/1 od 26. 7. 2010.

13 *Zakon o izvršenju krivičnih sankcija*, „Sl. glasnik RS“, br. 55/2014.

14 *Zakon o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima*, „Sl. glasnik RS“, br. 32/2013.

15 Videti rešenje Apelacionog suda u Nišu 5 Kž2 br. 942/15 od 25. 12. 2015.

16 *Zakon o maloletnim učinioциma krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica*, „Sl. glasnik RS“, br. 85/2005.

odluke predsednik veća za maloletnike, po potrebi, usmeno saslušati maloletnika, njegove roditelje, predstavnike organa starateljstva i druga lica i pribaviti izveštaj i mišljenje kazneno-popravnog zavoda o opravdanosti uslovnog otpusta. Usmeno saslušanje maloletnika obavezno je ako se odlučuje o uslovnom otpustu posle dve trećine izdržane kazne, osim ako veće za maloletnike na osnovu dostupne dokumentacije ne oceni da su ispunjeni uslovi za uslovni otpust. Ovo znači da će sud, ukoliko odbije molbu maloletnika koji je izdržao dve trećine kazne bez njegovog saslušanja, na taj način načiniti bitnu povredu odredaba krivičnog postupka.

2. Problemi u praksi u pogledu uslovnog otpusta

Iako na prvi pogled izgleda da je institut uslovnog otpusta u potpunosti regulisan važećim propisima, pojavila su se brojna pitanja i problemi u praksi. Na većinu njih je sudska praksa našla odgovore i rešenja. Jedno od pitanja koje je sporno odnosi se na situaciju u kojoj je osuđeni izdržao veći deo kazne u pritvoru, tako da je ispunio uslov od dve trećine, ali još uvek nije stupio na izdržavanje kazne. O ovom pitanju su u praksi zauzeti različiti stavovi. Po jednom mišljenju, iako je ispunjen objektivni uslov neophodan za primenu institut uslovnog otpusta, nisu ispunjeni svi uslovi za podnošenje molbe za uslovni otpust, imajući u vidu da osuđeni još uvek nije stupio na izdržavanje kazne.¹⁷ Međutim, po drugom mišljenju, iako još uvek nije stupio na izdržavanje kazne, osuđeni može podneti molbu sa puštanje na uslovni otpust i može se uslovno otpustiti sa izdržavanja kazne ukoliko su ispunjeni svi zakonom predviđeni uslovi (uslovi propisani članom 46 KZ).¹⁸ Takav stav je zauzet i na zajedničkoj sednici odeljenja Apelacionih sudova u prisustvu predstavnika krivičnog odeljenja Vrhovnog kasacionog suda održanoj 23. 3. 2014. I naše je mišljenje da je drugi stav ispravniji, te da osuđenog koji ispunjava sve zakonom propisane uslove za uslovno otpuštanje treba uslovno otpustiti ako je dve trećine kazne proveo u pritvoru, a nije još uvek stupio na izdržavanje kazne.

Naredno pitanje, koje pobuđuje pažnju ne samo teoretičara krivičnog prava već i praktičara, odnosi se na situaciju u kojoj je došlo do primene Zakona o amnestiji i pitanje da li se dve trećine izdržane računa od prvobitne kazne na koju je lice osuđeno ili od kazne nakon primene Zakona o amnestiji. Pravila o uslovnom otpustu, u slučaju kada je primenjena amnestija, primenjuju se u odnosu na umanjenu kaznu, jer se umanjena kazna nalazi u pravnom režimu

17 Rešenje Apelacionog suda u Beogradu Kž2 Po1 167/13 od 30. 4. 2013.

18 Rešenje Višeg suda u Kraljevu Kv 90/15 od 8. 12. 2015.

samostalne kazne shodno članu 107 stavu 2 Krivičnog zakonika. U suprotnom bi došlo do primene tih pravila u odnosu na kaznu koja više ne postoji.¹⁹

S razlogom se kao sledeći problem koji donosi određene nedoumice u praksi postavlja pitanje: da li priznanje okrivljenog da je izvršio krivično delo za koje je osuđen i njegovo kajanje zbog izvršenog dela treba imati u vidu prilikom odlučivanja o osnovanosti molbe za puštanje na uslovni otpust? I o ovom pitanju su zauzeti različiti stavovi u praksi. Jedni smatraju da navedene okolnosti sud ne treba da ceni prilikom odlučivanja o molbi za uslovni otpust, imajući u vidu da ih sud ceni prilikom odmeravanja kazne okrivljenom. Drugi smatraju, što je stav s kojim se i mi slažemo, da navedene okolnosti treba ceniti u sklopu resocijalizacije osuđenog. Naime, navedene okolnosti sud ne treba da ceni same za sebe, već u sklopu drugih činjenica, odnosno u sklopu ostalih zakonom propisanih uslova na osnovu kojih sud procenjuje da li je u odnosu na osuđenog postignuta svrha kažnjavanja, odnosno da li se osuđeni u toku izdržavanja kazne tako popravio tako da se može sa osnovom očekivati da će se na slobodi dobro vladati, a naročito da do isteka uslovnog otpusta neće izvršiti novo krivično delo. Ovakav stav je prihvaćen i na sednici krivičnog odeljenja Apelacionog suda u Nišu 25. 9. 2014.

U sudskoj praksi se u pogledu primene uslovnog otpusta javilo još jedno sporno pitanje. Naime, problem se otelotvoruje u tome da li sud prilikom odlučivanja o molbi za uslovni otpust treba da ima u vidu odnos izdržanog i neizdržanog dela kazne (primera radi, šta ukoliko se osuđeni nalazi na izdržavanju kazne u trajanju od petnaest godina, izdržao je deset godina, te mu je faktički ostalo da izdrži još pet godina, što objektivno predstavlja veliki deo neizdržane kazne, bez obzira na to što je izdržao dve trećine kazne na koju je osuđen?).

O ovom pitanju je posle određenog vremena zauzet jedinstven stav, iako je u praksi dolazilo do ukidanja određenog broja odluka, jer su sudovi prilikom odlučivanja uzimali navedenu okolnost u obzir. U konačnom je zauzet stav, za koji se i mi zalažemo, da je deo neizdržane kazne irelevantan prilikom donošenja odluke o uslovnom otpustu, s obzirom na to da član 46 stav 1 Krivičnog zakonika postavlja dva uslova za puštanje na uslovni otpust. Jedan je objektivne prirode i tiče se dela izdržane kazne, a drugi je subjektivne prirode i tiče se ocene da li se osuđeni u toku izdržavanja tako popravio da se može sa osnovom očekivati da će se na slobodi dobro vladati, a naročito da neće učiniti novo krivično delo do isteka vremena za koje je izrečena kazna.²⁰

Kao problem u sudskoj praksi nameće se pitanje da li sud prilikom odlučivanja treba da ima u vidu vrstu i težinu krivičnog dela zbog koga je lice koje traži uslovni otpust osuđeno. Smatramo da sud navedene okolnosti ne

19 Pravno shvatanje koje je usvojeno na sednici Krivičnog odeljenja Vrhovnog kasacionog suda Srbije dana 26. 3. 2013.

20 Rešenje Apelacionog suda u Beogradu KŽ2 br. 2049/12 od 1. 6. 2012.

bi trebalo da ceni prilikom odlučivanja o molbi, imajući u vidu da su one bile cenjene prilikom prvostepenog postupka, i to prilikom odmeravanja kazne osuđenom. Navedene okolnosti i nisu zakonom određene kao činjenice koje sud treba da ceni prilikom davanja mišljenja o osnovanosti molbe za uslovni otpust. Tako je Apelacioni sud u Nišu svojim rešenjem 16 Kž2 br. 230/16 od 19. 4. 2016. ukinuo jednu od odluka Višeg suda u Nišu imajući u vidu da je Viši sud cenio težinu i način izvršenja krivičnog dela prilikom donošenja prvostepenog rešenja. Iz istih razloga je rešenjem Apelacionog suda u Beogradu Kž2 br. 2049/12 od 1. 6. 2012. ukinuto rešenje Višeg suda u Beogradu.

Još jedan od problema u praksi, koji se veoma često javlja, jeste to što ustanove u kojima osuđena lica izdržavaju kazne zatvora veoma često u svojim izveštajima ne dostavljaju sve potrebne informacije o vladanju i ponašanju osuđenih lica za vreme izdržavanja kazne. U tim slučajevima sudovi traže dopune izveštaja od zavoda, ali se često dešava da, i nakon što više puta zatraže dopune izveštaja, ostanu bez informacija koje su im potrebne. Zbog toga se često dešava da odlučivanje o molbi osuđenog za puštanje na uslovni otpust traje nepotrebno dugo. S druge strane, zavodi često u svoje izveštaje stavljaju nejasne i nepotpune formulacije (primeru radi, da je program postupanja realizovan u dovoljnoj meri, ili da se program postupanja nalazi u medijalnoj fazi) na osnovu kojih sud ne može da donese konačnu odluku. Takođe, potrebno je i da zavodi, u skladu sa članom 47 stavom Zakona o izvršenju krivičnih sankcija, u izveštaju daju mišljenje o stepenu ispunjenosti programa postupanja i opravdanosti uslovnog otpusta. Međutim, u izveštajima se često samo navodi da osuđeni aktivno učestvuje u realizaciji programa postupanja, bez navođenja u kojoj meri je taj program realizovan. Ukoliko izveštaj zavoda ne sadrži dovoljno informacija za odlučivanje o uslovnom otpustu, sud ne može odbiti navedenu molbu već je u obavezi da zatraži dopunski izveštaj kako bi bio u mogućnosti da donese pravilnu i zakonitu odluku.²¹

Jedno od pitanja koja se postavlja jeste da li će i u kojoj meri nove izmene Krivičnog zakonika, koje stupaju na snagu 1. 6. 2017, uticati na institut uslovnog otpusta. Pre stupanja na snagu ovih izmena najavlјivana je velika liberalizacija uslova za primenu uslovnog otpusta u praksi, međutim do takve liberalizacije nije došlo, što mi i podržavamo.

Navedenim izmenama je u korist osuđenih lica član 46 KZ izmenjen tako što su reči „disciplinski kažnjavan“ zamenjene rečima „kažnjava za teže disciplinske prestupe“. Naime, pre izmena je navedenim članom bilo propisano da se ne može uslovno otpustiti osuđeni koji je tokom izdržavanja kazne dva puta disciplinski kažnjavan i kome su oduzete dodeljene pogodnosti. Navedena izmena podrazumeva da će lica koja budu dva puta disciplinski kažnjavana, ukoliko je reč o lakšim prestupima, moći da budu puštena na uslovni otpust.

21 Rešenje Apelacionog suda u Novom Sadu Kž2 br. 1862/13 od 19. 6. 2013.

Izmena je izvršena i u članu 46 stavu 2 u četvrtoj alineji tako što je izbrisana reč „bezuslovna“, što smatramo da je ispravno, imajući u vidu da Krivični zakonik uopšte i ne poznaje безусловnu i uslovnu kaznu zatvora, već samo kaznu zatvora i uslovnu osudu.

Takođe je u članu 46 stavu 3 KZ do sada samo stajalo da sud može u odluci o uslovnom otpustu odrediti da je osuđeni dužan da ispuni obaveze predviđene krivičnopravnim odredbama. Po našem mišljenju, bilo je nedopustivo to što je ostalo nejasno i nedorečeno koje je to obaveze zakonodavac mislio. Novim izmenama je konačno definisano da je reč o obavezama koje su predviđene članom 73 KZ.

Zaključak

Institut uslovnog otpusta se javio nakon pojave kazne lišenja slobode. Naime, bilo je neophodno da kod vodećih mislilaca krivičnog prava u XIX veku sazri misao o tome da je neizbežno i dalje držati osuđenika u penitencijarnoj ustanovi ukoliko je on to zaslužio svojim ponašanjem i ukoliko se može očekivati da će se on nakon puštanja na slobodu ponašati konformistički, uz nametanje određenih uslova. Ipak, sa ovakvom konstatacijom treba biti oprezan, jer je pre pojave ovog instituta postojala ideja o prevremenom otpuštanju zatvorenika zbog dobrog vladanja, koji nakon izlaska iz penitencijarne ustanove postaje slobodan bez ikakvih uslova.²² Ovakav razvoj instituta uslovnog otpusta dovodi nas do zaključka da se ideja o otpuštanju osuđenika iz penitencijarne ustanove razvijala tokom vremena sve dok se nije oformila u današnjem obliku.

Kao takav, institut uslovnog otpusta zahteva kontinuiranu analizu ne samo sa teorijskog već i praktičnog osnova, kako bi se došlo do njegove optimalne zakonske konstrukcije, pri čemu bi se u praksi razvio jednoobrazni način postupanja uprava penitencijarnih ustanova, kao i nadležnih sudova. Drugim rečima, potrebno je raditi na izgradnji jedinstvene prakse na teritoriji Republike Srbije kako bi se izbegle situacije da je u pojedinim slučajevima dat uslovni otpust, a u nekom drugom slučaju sa istim osnovom uslovni otpust nije dozvoljen. Samo na taj način moguće je zauzeti jedinstven stav prema tome da li su i kada uslovi za uslovni otpust ispunjeni. Postizanje datog cilja zahteva koordinisano postupanje uprave penitencijarne ustanove i suda, jer je za donošenje adekvatne odluke potrebno dostaviti tražene podatke na vreme.

²² Ignjatović, Đ., Uslovni otpust – pravna i penološka analiza, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd, 2016, str. 32.

Literatura

1. <https://criminallaw.uslegal.com/probation-and-parole/parole/history/> (11. 11. 2016).
2. Ignjatović, Đ; *Uslovni otpust – pravna i penološka analiza*, Anali Pravnog fakulteta u Beogradu, Pravni fakultet u Beogradu, Beograd, 2016.
3. Jovašević, D; *Uslovni otpust u pravu Republike Srbije i evropski standardi*, Evropsko zakonodavstvo, Institut za međunarodnu politiku i privredu, Novi Sad, 2015.
4. Konstantinović Vilić, S; Nikolić Ristanović, V; *Kriminologija*, Prosveta, Niš, 2003.
5. *Krivični zakonik*, „Sl. glasnik RS“, br. 85/2005, 88/2005 – ispr., 107/2005 – ispr., 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014
6. Odgovor Krivičnog odeljenja Vrhovnog kasacionog suda na sporna pravna pitanja nižestepenih sudova sa sednice održane dana 4. 4. 2014.
7. Odluka Vrhovnog kasacionog suda Srbije Kzz 203/10 od 26. 1. 2011.
8. Pravno shvatanje koje je usvojeno na sednici Krivičnog odeljenja Vrhovnog kasacionog suda Srbije dana 26. 3. 2013.
9. Rešenje Apelacionog suda u Nišu 5 Kž2 br. 942/15 od 25. 12. 2015.
10. Rešenje Apelacionog suda u Beogradu Kž2 br. 2049/12 od 1. 6. 2012.
11. Rešenje Apelacionog suda u Beogradu Kž2 Po1 167/13 od 30. 4. 2013.
12. Rešenje Apelacionog suda u Novom Sadu Kž2 br. 1862/13 od 19. 6. 2013.
13. Rešenje Višeg suda u Kraljevu Kv br. 90/15 od 8. 12. 2015.
14. Simić, B; *Uslovni otpust – magistarska teza*, Pravni fakultet u Nišu, Niš, 2002.
15. Stav Ustavnog suda Su br. 322/1 od 26. 7. 2010.
16. *Zakon o izvršenju krivičnih sankcija*, „Sl. glasnik RS“, br. 55/2014.
17. *Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica*, „Sl. glasnik RS“, br. 85/2005.
18. *Zakon o posebnim merama za sprečavanje vršenja krivičnih dela protiv polne slobode prema maloletnim licima*, „Sl. glasnik RS“, br. 32/2013.
19. *Zakonik o krivičnom postupku*, „Sl. glasnik RS“, br. 72/2011, 101/2011, 121/2012, 32/2013, 45/2013 i 55/2014.

PAROLE – NORMATIVE AND PRACTICAL ASPECTS

Darko Dimovski, PhD

University of Niš, Faculty of Law

Iva Popović

Higher court in Niš

Abstract: The adoption of the so-called Code Penale in France in 1791 created a normative basis for the existence of a punishment of deprivation of liberty. Over time, prominent scholars have realized that the situation in penitentiary institutions is such that it is necessary to correct the regime a prison sentence, inter alia, by introducing parole. Although the institute of parole is almost two centuries old, there still exist normative and practical problems. Therefore, the authors dedicate the central part of the work to the analysis of the situation in terms of normative regulation of conditional release, where the process of deciding on granting of parole has been described. At the same time, one part is dedicated to the problems identified in practice, stating the recommendation for overcoming the problems.

Keywords: parole, positive legislation, court practice

